Ungváry Krisztián

Rés vagy erős bástya?

VISSZHANG - L. évfolyam 9. szám, 2006. március 3.

A magyar katolikus egyház és a Kádár-rendszer

A Paskai Lászlóról írt cikkem [Ecsetvonások..., ÉS, 2006/5. - a szerk.] alapján kialakuló vitában többen szóvá tették, hogy igazságtalan vagyok a bíboroshoz, hiszen ő csak a Vatikán álláspontját képviselte minden vitás kérdésben. Megengedem, ez igaz lehet, amennyiben csak a Kádár-rendszer lojális kiszolgálásáról van szó, hiszen az 1964-es vatikáni megállapodás csakugyan rendelkezett arról, hogy az egyház elismeri az állam jogát az egyházi vezetők kiválasztására és kinevezésére. Azt azonban senki sem írta elő Paskainak, hogy Rákosi bölcsességét méltassa Mindszentyvel szemben, mint ahogyan azt sem követelte tőle a Vatikán, hogy megtagadja a fegyveres szolgálatot megtagadókat, vagy hogy fenntartsa a békepapi intézményt. 1987-ben az Állami Egyházügyi Hivatal ezt írta a róla készült jellemzésben: "Társadalmi és politikai viszonyainkhoz lojális, hazánk és népünk iránt elkötelezett, sokoldalúan művelt, magasszintű teológiai felkészültséggel rendelkező egyházi vezető. Az elmúlt évtizedben a püspöki kar tagjaként, majd elnökeként jelentős érdemeket szerzett az állam és a katolikus egyház közötti jó viszony elmélyítésében, továbbfejlesztésében. A különböző nemzetközi fórumokon, a Vatikánnal fenntartott kapcsolatok során következetesen, színvonalasan és eredményesen képviseli a Magyar Katolikus Püspöki Karnak a szocialista állammal való együttműködésre törekvő politikai irányvonalát."

Felmerül a kérdés, hogyan interpretáljuk a szöveget: igazak-e a benne foglaltak, vagy Paskai átverte az ÁEH vezetését, túljárt az eszükön, mint ahogy kritikusaim állítják? Utóbbi csak akkor derülhetne ki, ha az érintett nyilatkozna, ugyanis erre utaló jelekből egyelőre kevesebb van, mint a kollaborálás bizonyítékaiból.

Ami a békepapok rendszerváltás utáni háttérbe szorítását és az üldözött papok helyzetbe hozását illeti, a kép nem egyértelmű. A pozitív példáknál jellemzőbb Szabó Géza esete, aki bár hírhedt békepap volt, mégis a Szent Jobb őre és a Bazilika plébánosa lehetett mind a mai napig. Ákos Géza, alias "György" békepap és ügynök létére 1998-ig a Szent István Társulat igazgatója maradt. Folytathatjuk a sort az 1971-ben "az ellenforradalom alatt tanúsított magatartásukért kitüntetett papok" névsorával, és még sok más személlyel. Az ő egyházárulásukról soha nem írt a katolikus sajtó, és ami nagyobb gond, nem nyilatkoztak az érintettek sem. Pedig nekik a hívek meg szeretnének bocsátani, de ezt ők elzárkózásukkal lehetetlenné teszik. Ezzel szemben a bebörtönzöttek nagy része nemhogy helyzetbe nem jutott, hanem továbbra is marginális pozícióban maradt. Lénárd Ödön, akinek Paskai egyedül engedélyezte a kutatást, egyetlenegy cikket sem írhatott erről az Új Emberben. A Recsken raboskodott és megtörhetetlen hitű Tabódy István is csak Bicskén lehetett plébános, annak ellenére, hogy az Antall-kormány vezérőrnagyi kinevezéssel ismerte el helytállását.

Sajátos, hogy Miklós Imre az "emberibb arcú kommunizmus" (sic!) képviselőjeként jelenhet meg. Nemcsak azért, mert egy alapvetően embertelen rendszert enyhébb formájában is problematikus emberibbnek nevezni. Aczél Endre [Levél Paskai-ügyben, ÉS, 2006/7. - a szerk.] és Kálmán Peregrin [Nyílt levél Ungváry Krisztiánhoz, ÉS, 2006/8. - a szerk.] minden jel szerint nem ismeri a rendszer lényegét. Miklós Imre a "mézesmadzag és korbács" taktikának mestere volt, de nem véletlen, hogy erről interjúiban hallgatott. Bizonyára joviális arcot mutatott a papokkal közvetlenül folytatott tárgyalásai alatt, miközben a belügy szigorúan titkos állományú ezredeseként hivatalból részt vett az összes egyházzal kapcsolatos vezetői értekezleten. Hetente együtt vacsorázott a BM tiszti klubban Harangozó Szilveszterrel, és pontos tudomása volt arról, hogy az állambiztonság kit épített be ügynöknek, kinek a szexuális viszonyát hogyan

és mivel dokumentálta. Valószínű, hogy ezekről az intézkedésekről nemcsak tudomással bírt, hanem javaslataival irányította is őket. Ugyanígy tudhatta, hogy a papok közül kiket ért "megmagyarázhatatlan" és hirtelen halál, mint pl. Szekeres Mária hitoktatót 1977-ben vagy Brenner János zsidai káplánt az 1950-es évek legvégén. Lehet, hogy Paskaival szemben kellemes társalgónak és atyai barátnak bizonyult, a papok nagy része mégis gyomorgörcsöt kapott már nevének hallatától is.

16 évvel a Kádár-rendszer kimúlása után fel kell tenni a kérdést: mennyire segített a katolikus püspöki kar abban, hogy a diktatúrának vége lett? Vagy másképp: mennyiben járult hozzá annak fenntartásához? Ha erről az állambiztonsági forrásokat faggatjuk, szomorú eredményre jutunk. Bogye János vezérőrnagy, hírszerző csoportfőnök a Vatikán elleni munkát értékelő miniszterhelyettesi értekezleten 1988 nyarán csak a kisközösségeket, a szektákat és néhány börtönviselt "reakciós" plébánost tartott veszélyesnek, a püspöki karról azonban dicsérőleg, teljes nyugodtsággal nyilatkozott. Úgy ítélte meg, hogy "hazánkban az állam és az egyház közötti viszony évtizedek óta konszolidált. (...) Belpolitikai és gazdasági helyzetünk bonyolultabbá válásával [sic!] ennek a jó kapcsolatnak a jelentősége tovább nő, felértékelődik. (...) Egyházpolitikánk (...) az egyik legszilárdabb pontja szövetségi politikánknak. (...) A jelek szerint az elkövetkezendő időszakban megnőhet az egyházaknak a feszültségoldó jelentősége is. A magyar egyházpolitikai modell mindeddig sikeresen járult hozzá belpolitikai stabilitásunkhoz, sőt, nemzetközi elismertségre és tekintélyre tett szert." Vagyis Bogye nem kevesebbet állított, mint hogy a Kádár-rendszer szilárdságát részben épp a felső egyházi vezetés lojális magatartásának köszönheti. Ellenállni persze nem kötelező. Azonban az sem elfogadható, hogy az évtizedes kommunizmussal lojális szimbiózisban eltöltött idő után az egyházi felső vezetés utólag magát kizárólag mint a diktatúra áldozatát állítja be, miközben a tettesi szerepről hallani sem akar.

Kritikusaim felvetették, hogy nem veszem figyelembe azt a korszellemet, amelyben Paskai és társai működtek. Valójában azonban épp a Magyar Katolikus Püspöki Kar volt az, amely nem hallotta meg az idők szavát, és még akkor is a kádárista vonalhoz volt lojális, amikor az már a párton belül is kisebbségbe szorult. Az MSZMP-ben már reformkörök működtek, Nagy Imre újratemetése már meg is történt, de a püspöki kar-

ban még ekkor is történtek beszervezések. "Lawrence" fedőnevű ügynököt 1989. június 30-án, "Földvári Pált" 1988. november 28-án szervezték be. Míg más öntudatos papok ekkor már csak az ajtóra mutattak, ha az Állami Egyházügyi Hivatal vagy a belügy képviselői keresték őket, a püspökök nem így tettek. A magyar egyház túlzott lojalitása még a romániai, csehszlovákiai és keletnémet katolikus egyházi vezetőknek is feltűnt, nem is beszélve a lengyel püspökökről, akik elé elnyomóik a magyarokat állították "pozitív példának". Magam is jól emlékszem arra, hogy miközben a kolozsvári főtemplomban 1988-ban, a legvadabb diktatúra idején azt hirdették a szószékről, hogy "ne hazudjatok", addig a magyar püspöki kar felszabadulási körleveleket írogatott.

Kálmán Peregrin joggal veti fel, hogy nem az ügynökökről, hanem tartótisztjeikről kellene inkább beszélni. Sajnos ezt épp az érintett püspökök akadályozzák meg a leginkább. Ők ma is védik elnyomóikat. Kiss-Rigó Lászlónak évek óta módja lett volna leleplezni beszervezőjét és tartóját, Péter-Bartha Gábor hadnagyot, aki jelenleg is a Nemzetbiztonsági Kabinetben szolgál. Miért nem csinál botrányt abból, hogy ma is azok gondoskodnak a nemzetbiztonságról, mint a diktatúra idején? Ugyanígy tehetett volna a jelenleg élő püspökök és érsekek közül Szendi József is Horváth Attila őrnaggyal, Gyulay Endre Takács Gábor főhadnaggyal, Seregély István és Mayer Mihály Ács Péter alezredessel (a sor folytatható). Csak ők számolhatnak be azokról az aljas eszközökről, amelyeket elnyomóik velük szemben alkalmaztak. Csak ők leplezhetik le azokat, akik jelenleg is vezető szerepet visznek a magyar gazdaságban és politikában. Tartótisztjeiket azonban ma is védik. Mayer püspök úr pontosan tudhatta, hogy vannak róla iratok a levéltárban, mert 2001-ben kikérte saját anyagát. Mivel 6-os kartonján kívül mást nem kapott, melléje egy nyilatkozatot is csatolhatott, amely szerint a belügyesek látogatását csak püspöki kinevezésével kapcsolatos érdeklődésnek vette, és nem vállalt "semmilyen tájékoztatást." Miért nem mondta ezt eddig el a nyilvánosság előtt? Miért vallotta be Gyulay Endre a sorok között csak néhány hete, hogy "valamit aláírt,

de már semmire nem emlékszik", amikor erre már 16 éve módja lett volna? Miért nem mondja el, hogyan, hol és milyen körülmények között találkozott Takács főhadnaggyal? Miért nem tudhatjuk meg, hogy kik voltak azok a püspökök, akik még a formális együttműködést sem vállalták az állambiztonsággal?

Minden látszat ellenére a Kádár-rendszer még nem szűnt meg. Sokan ma is magukban hordozzák a diktatúra terhét, és engedelmeskednek azoknak a szabályoknak, amelyeket akkor rájuk kényszerítettek. A diktatúra rabságából azzal szabadulhatnának fel, ha elmondanák történetüket, bevallanák a múltat. Nincs mitől félniük. Látványos példák sorozata mutatja, hogy a társadalom meg akar bocsátani.

Sajnos a Magyar Katolikus Püspöki Kar minderről hallani sem akar. Az Új Emberben az ügynökügyről készített interjút legfelső helyről letiltották. A tárgyban Erdő Péterhez írott levelem válasz nélkül maradt. Pedig én csak segíteni szeretnék. Előbb-utóbb úgyis minden kiderül. Miért nem mondják el az érintettek maguk? Feltételezett "csendes nagyvonalúságuk", amely állítólag hallgatásra készteti őket, a kádárizmussal szemben tanúsított nagyvonalúság.

Ungváry Krisztián